

TANULMÁNYOK

1988. 2. évf. 3. sz. pp. 3-28

HORVÁTH GERGELY:

REGIONÁLIS GAZDASÁGI FEJLETTSÉGI KÜLÖNBSÉGEK A KÍNAI NÉPKÖZTÁRSASÁGBAN

I. Bevezetés

A Kínai Népköztársaság az elmúlt évtized gazdasági és társadalmi változásainak hatására egyre nagyobb szerepet játszik a világgazdaságban, sőt várható, hogy ez a szerep mindinkább ki fog szélesedni. Kína gazdasága azonban számos, a múltból öröklött torzulással küzd, amelyek felszámolása rendkívül átgondolt stratégiát igényel. Ilyen jellegzetes aránytalanság figyelhető meg például a termelőerők területi elhelyezkedésében, az egyes tartományok és autonóm területek gazdasági fejlettségében.

Nem véletlen tehát, hogy az új, hetedik ötéves terv (1986–1990), amely már a gazdasági reform szellemét tükrözi, minden eddiginél nagyobb figyelmet szentel a regionális gazdaságfejlesztési politikának. Mint Csao Ce-jang miniszterelnök 1986 márciusában a tervről szóló jelentésében hangsúlyozta, a továbbiakban alapvető tendenciaként meg kell határozni a fejlesztés területi irányait is, a gazdasági fejlettség különböző szintjeinek és a rendelkezésre álló természeti erőforrásoknak függvényében; az eddigieknél jóval nagyobb segítséget kell nyújtani az elmaradott, szegénység sújtotta, valamint a határmenti és nemzetiségek lakta területeknek.¹⁾

A terv részletesen elemzi ezeket a fejlesztési irányokat, amelyek alapvetően a szegényebb területek felzárkóztatását célozzák. Ugyanakkor az is megfigyelhető, hogy a gazdasági reform hatására megindult dinamikus fejlődés ellenkező hatásokat is kivált. Bár az elmaradott területek önmagukhoz képest minden eddigit meghaladó ütemben fejlődnek, a szakadék a gazdag és szegény országrészek között mégis inkább tágulni látszik. Mindez különösen időszerűvé teszi a probléma vizsgálatát.

II. A regionális fejlettségi különbségek földrajzi okai

A Kínai Népköztársaság közel Európa nagyságú területén a természeti viszonyok rendkívül változatosak. Ennek részletes elemzése most nem lehet feladatunk, csupán néhány lényeges, a gazdasági fejlettséget erőteljesen befolyásoló tényezőt emelünk ki.

Kína természetföldrajzi tényezők alapján alapvetően két, élesen elütő arculatú részre osztható, kb. a Nagy-Hingan (Da Hinggan) – Tajhang-hg. (Taihang Shan) – Csinling-hg. (Quin Ling) – Tahszüe-hg. (Daxue Shan) – Vuliang-hg. (Wuliang Shan) hegységek által kijelölt vonal mentén.* Az említett vonaltól nyugatra és északra fekvő, Belső-Ázsiához tartozó területet nagy átlagmagasságú, erősen eljegesedett, hatalmas közlekedéscsúszó akadályt jelentő hegységek, mint a Tien-san (Tian Shan), Kunlun, Altin-tag (Altun Shan), Csilien-hg. (Qilian Shan) stb. és a köztük elhelyezkedő magas fennsíkok és medencék, mint a Tarim-, Dzsungáriai-(Junggar-), Cajdam-(Qaidam-)medence, a Tibeti- és Belső-mongóliai-fennsík alkotják. Az uralkodó éghajlat szélsőségesen kontinentális, nagy hőmérsékleti különbségekkel, 100 °C körüli abszolút évi ingással, rendkívül gyér (10–400 mm) évi csapadékkal. Ennek következtében a terület nagy része gyér növényzetű száraz sztyepp vagy félsivatag, sőt – különösen a zárt medencékben – típusos orográfiai sivatag, mint pl. A Takla-Makan (Taklimakan Shamo). A kevés folyó szinte kizárólag a gleccserek olvadékvizéből táplálkozik és rövidebb-hosszabb futás után elvész a sivatagban vagy lefolyástalan sóstavakba torkollik. Az életfeltételek is elsősorban a folyók mentén, illetve a hegylábi oázisokban biztosítottak legjobban, itt alakultak ki a népesebb állandó települések. A lakosság másik része a sztyeppéken és a hegyi legelőkön élt, nomád életmódot folytatva. A zord természeti viszonyok eleve csak kis számú népesség megélhetését biztosították és a mostoha körülmények a lakosság alacsony fejlettségi szintjét évezredekken keresztül konzerválták.

Ezzel szemben az említett vonaltól keletre és délre fekvő területek átlagmagassága jóval alacsonyabb, a felszínt itt nagy kiterjedésű alföldek, komolyabb közlekedéscsúszó akadályt alig jelentő fennsíkok, középhegységek és az azokat tagoló tágas, termékeny medencék és folyóvölgyek alkotják. Az éghajlat északon nedves-kontinentális, délen szubtrópusi jellegű, egyformán meleg nyárral, és északon hideg, délen enyhe-meleg téllal, Belső-Ázsiánál jóval csekélyebb abszolút évi ingással. A csapadék mennyisége mindenütt jelentős, bár területileg erősen eltérő (600–3000 mm), és zöme nyáron, a tenyészidőszakban hullik. Mindezek következtében vízhálózata sűrű, eredeti természetes növénytakaróját nagy erdőségek alkották. A bővízű folyók által feltöltött alföldek és medencék kedveztek az ember letelepedésének, nem véletlen tehát, hogy Kelet-Kínában alakult ki az emberiség egyik ősi kultúrközpontja, amelyet évezredek óta az öntözéses földművelés – mint fő gazdasági tevékenység – jellemez. Ez a keleti országrész napjainkra a Föld egyik legsűrűbben lakott területévé vált, ahol a nagy észak–déli kiterjedés következtében a mérsékelt övi, a szubtrópusi és trópusi kultúrnövények egyaránt termesztethők, sőt délen évi többszöri betakarítás is lehetséges.

Kelet-Kína gazdasági fejlődését az említett természeti tényezők mellett közlekedéscsúszó helyzete is elősegítette. 18 000 km hosszú tagolt partvonala kedvezett jó kikötők kialakításának, folyói hosszú szakaszon hajózhatók, lehetővé téve az olcsó áruszállítást, alföldjein mesterséges hajózóutak is könnyen kiépíthetők voltak

*A könnyebb érthetőség és az azonosíthatóság kedvéért a továbbiakban általában kettős névírást alkalmazunk: első helyen az MTA szabályainak megfelelően a megközelítően fonetikus átírás, illetve – ha van ilyen – az elterjedt magyar névváltozat szerepel, ezt követi a zárójelben a nemzetközileg elfogadott ún. pinjin-írásforma.

(Nagy-csatorna). Mindez elősegítette Kínának a nemzetközi munkamegosztásba és a világkereskedelembé való bekapcsolódását.

E rövid jellemzés alapján is szembetűnő tehát az északi–nyugati, illetve a keleti–déli országrészek rendkívül eltérő környezeti potenciálja, az életfeltételek különbözősége, amely a gazdasági fejlődés lehetőségeit eleve meghatározta.

III. A regionális gazdasági fejlettségi különbségek kialakulása

Az előzőekben említett természetföldrajzi tényezők elsősorban a népesség-földrajzi viszonyokat befolyásolták. A han (kínai) népesség szinte teljes egészében a mai Kelet- és Dél-Kínában telepedett le, fejlett civilizációt hozva létre, jelentős kézműiparral és kiterjedt öntözéses földműveléssel. A népesség a gyakori természeti csapások ellenére gyorsan szaporodott és mindig újabb és újabb területeket hódított meg. A kopár nyugaton élő – főleg török és mongol etnikumu – népek körében viszont évezredek óta a nomád állattenyésztés volt a fő gazdasági tevékenység. Az ideig-óráig fennálló lovasnomád birodalmak állandó harcot folytattak egymással a legelőterületért és sokszor betörték a belharcoktól és parasztfelkelésektől ugyancsak gyakran megrendült Kínai Birodalomba is. Kína ezért igyekezett fennhatósága alá vonni a nyugati területeket, s birtoklásának fő célja inkább stratégiai, mintsem gazdasági jellegű volt. A nomádok támadásainak megakadályozása mellett így biztosíthatta az akkor még világjelentőségű kereskedelmi útvonal, a „Selyem útja” feletti ellenőrzést. Ez a kereskedelmi funkció ugyan nem járt jelentősebb han tömegek keletről való kirajzásával, de felvirágoztatta az útvonal mentén fekvő oázisvárosokat, melyek egykori kultúrájáról nagy utazók (mint pl. Marco Polo) leírásai mellett Stein Aurél kutatásai és ásatásai is tanúskodnak.

Az elmúlt évezred során a gleccserek a magashegységekben fokozatosan visszahúzódtak, így az azokból táplálkozó folyók futása megrövidült, sok oázisváros víz nélkül maradt és elnéptelenedett. Hanyatlásukat a természetföldrajzi okok mellett a világgazdasági helyzet megváltozása is siettette. A nagy földrajzi felfedezéseket követően ugyanis a kereskedelem súlypontja a világtengerekre tevődött át, így Belső-Ázsia kereskedelmi szerepköre mindinkább háttérbe szorult, az adott természeti feltételek között tehát fejlődésének egyetlen jelentős hajtóerejét is elvesztette. A mai Nyugat-Kína évszázadokra ismét „terra incognita” lett, amelyet 1870–1920 között expedíciók sorozatának kellett újra „felfedeznie”, és amelyet messze elkerült az ipari forradalom, a technikai fejlődés minden vívmánya, s már a félgymarmati kor előtt mérhetetlenül lemaradt Kelet-Kínától.

A mai Kelet-Kína fejlődése is megrekedt az elmaradott feudális viszonyok konzerválódása miatt. A gyenge Kína a múlt század közepétől kezdve az imperialista hatalmakkal vívott háborúk elvesztése következtében kénytelen volt kikötőt a külföldi kereskedők előtt megnyitni, és a rákényszerített egyenlőtlen szerződésben vállalnia kellett, hogy nem gördít akadályokat a külföldi tőke behatolása elé. A meginduló kapitalista fejlődés szinte kizárólag a külföldiek számára legkönnyebben elérhető part menti városokban, a szabadkikötőkben és a koncessziós területeken bontakozott ki, és ide összpontosultak az infrastrukturális beruházások is. Emellett néhány kedvező

közlekedéscsúszórajzi adottságú közép-kínai területen (főleg a Jangce mentén) és néhány ásványkincselőhely közelében került sor kisebb méretű iparfejlesztésre. Egészében véve azonban már a múlt században kialakult a kínai ipar területi megoszlásának aránytalansága. Természetes, hogy a kialakuló ipari góccok a továbbiakban „öngerjesztő” hatást fejtettek ki, hiszen az újabb ipari üzemek is a már meglévők mellé, az ott kifejlesztett infrastruktúrára és relatíve képzett munkaerőre települtek.

Ez az aránytalan ipartelepítés gyakorlatilag a népköztársaság kikiáltásáig folytatódott. A külföldi tőke beruházásai szinte kizárólag a partvidékre korlátozódtak, kivéve néhány kitermelő ágazatot. Amint az 1. táblázatból látható, a befektetett tőke különben is viszonylag csekély volt az ország méreteihez és potenciáljához képest. A hazai tőkehiányt pedig jól jelzi, hogy pl. 1933-ban a külföldi tulajdonban levő iparvállalatok így is az ipari üzemek 16,8%-át, tették ki, az összes munkáslétszám 30,1%-át foglalkoztatták és az összes ipari termelés 35%-át szolgáltatták²⁾. Ami a területi megoszlást illeti, rendkívül jellemző, hogy az 1931-es beruházások 42,8%-a Sanghaj környékére, 33,9%-a pedig Északkelet-Kínára esett.³⁾

1. táblázat. A tőkés hatalmak beruházásai Kínában (mó dollár)⁴⁾

Év	1902	1931	1945
Teljes beruházás	787,5	3242,5	9750,0
Ebből			
ÉK-Kína	216,0	880,0	5591,1
Többi terület	571,5	2362,5	4158,9

Megfigyelhető, hogy a befektetések súlypontja fokozatosan a japán befolyás, majd megszállás alá kerülő egykori Mandzsuriára tevődött át. A japán imperializmus terjeszkedését jól tükrözi a 2. táblázat is.

2. táblázat. A beruházások megoszlása az imperialista hatalmak között (%)⁵⁾

Év	1902	1931	1945
Nagy-Britannia		28,4	13,5
Oroszország	együtt 85	–	–
Németország		3,0	..
Japán		44,5	66,6
USA		7,6	10,3
Franciaország	együtt 15	7,5	..
egyéb		9,0	9,6

A népköztársaság kikiáltásáig terjedő időszakban azonban az ipar szinte csak a kitermelő ágazatokra, a könnyűipari termékeket előállító feldolgozóiparra és néhány javítóipari ágazatra korlátozódott; olyan korszerű ágazatok, mint pl. a gépgyártás és vegyipar, szinte teljesen hiányoztak. Rendkívül korszerűtlen volt a mezőgazdaság is. A kis- és középparaszttság – amely a foglalkoztatottak közel 90%-át tette ki – a földnek alig 20%-ával rendelkezett, és a nyomasztó terhek következtében 70%-ban naturál-gazdálkodásra kényszerült⁶⁾. Igazi nagyüzemi gazdálkodás még a nagybirtokokon sem alakult ki⁷⁾. Társadalmi munkamegosztásról, egységes piacról stb. valójában nem is

lehetett beszélni. Különösen fejletlen volt az infrastruktúra, amely főleg a belső területek iparfejlesztését korlátozta.

1949 után a szocialista tervgazdálkodás egyik fő célkitűzése a torz gazdasági szerkezet megváltoztatása lett. Hatalmas méretű iparosítás indult meg, főleg a korábban szinte teljesen alárendelt nehézipar területén. Ez együttjárt bizonyos mértékű decentralizációval is, ugyanis az új nehézipari központok egy részét a lelőhelyek közelébe telepítették. Hasonló tendenciák a könnyűiparban is megnyilvánultak, pl. jelentős textilipari kapacitás épült ki a távoli gypottermesztő körzetekben⁸⁾. Ugyancsak a decentralizáció jegyében 1960 óta mintegy 2000 üzemet telepítettek át a fejletlen körzetekbe⁹⁾. Mindezek eredményeként 1953 és 1983 között a belső területek teljes ipari termelése 31-szeresére nőtt¹⁰⁾.

Ez az ipartelepítési hullám hatalmas előrelépést jelentett Nyugat- és Észak-Kína elmaradt területei számára, még akkor is, ha egyébként a termelési értéket illetően a különbség az eltérő fejlettségű országrészek között nem csökkent jelentős mértékben. Valójában inkább úgy változott a helyzet, hogy a keleti partvidék kiemelkedő szerepe ugyan megmaradt, de emellett Közép-Kínában is hatalmas új ipari agglomerációs góccok – Vuhan (Wuhan), Csangsa (Changsha), Csengtu (Chengdu) stb. – jöttek létre, míg nyugaton és északon a fejlesztés csak egy-egy városban – Urumcsi (Urumqi), Lancsou (Lanzhou), Paotou (Bautou) stb. – illetve bányavidékre összpontosult. A távoli területek elmaradottsága tehát egészében kevésbé változott. Már csak azért sem, mert a mezőgazdaság fejlődése még szerényebb mértékű volt. Bár az vitathatatlanul hatalmas eredmény, hogy a lakosság alapvető ellátását – szerény keretek között – sikerült megvalósítani, és megszűntek az egykor oly gyakori éhínségek, a csekély инвестиáció következtében azonban az agrotechnika nem fejlődött kellő mértékben, és ez különösen az amúgyis rosszabb adottságú területeket sújtotta.

Mindezen ellentmondások ellenére a szocialista építés első nyolc éve óriási fejlődést hozott. Az ezt követő mintegy két évtizedben (a „nagy ugrás” voluntarista célkitűzéseinek elfogadásától a „kulturális forradalom” végéig, 1958–1976) a hibás gazdaságpolitikai döntések sorozatai és az állandósult politikai harcok, valamint az ezekkel járó jelentős gazdasági visszaesés semmiképpen sem kedveztek a gazdasági fejlettségi különbségek felszámolásának. Bár az „önerőre támaszkodás” elve alapján a falvakban statisztikailag jelentős mértékű iparfejlesztés folyt, ez azonban csak alacsony hatékonyságú, rendkívül gazdaságtalan és nem egyszer értéktelen termékeket előállító kisipari jellegű fejlesztést jelentett (legkirívóbb példái a „népi kohók”¹¹⁾). Sok helyütt a termelés emelését nem a technológia fejlesztésével, hanem az emberi fizikai erő mérhetetlen kizsigerelésével érték el. Bár az ilyen heroikus munkák – pl. Tacsaj (Dazhai), Tacsing (Daqing), Vörös Zászló-csatorna stb. – hivatalos ideológiai mintaképpül szolgáltak, nyilvánvaló korszerűtlenségük miatt még abban az időben is csak az infrastruktúra teljes hiányával küszködő területek számára szolgálhattak gazdasági modellként. A kedvezőtlen adottságú területeken folyó természetátalakító munkák pedig korszerű tudományos megalapozottság nélkül gyakran kárbavesztek, vagy a környezet jóvátehetetlen károsodását okozták (a Tarim-menti oázisok elszikesedése¹²⁾, a Lősz-fennsík felgyorsult eróziója¹³⁾ stb.). Hasonló hatásokat eredményezett, hogy a bürokratikus központi tervirányítás gyakran nem vette figyelembe a terü-

let adottságait, és sokszor teljesen gazdaságtalan művelési ágak meghonosítását erőltették.

Lényegében tehát ebben az időszakban a területi fejlettségi különbségek nem csökkentek, sőt – mivel politikai okokból a sűrűn lakott városok jelentős preferenciákat élveztek – inkább nőttek. A hadiipar egyes ágazatain kívül csupán két olyan ágazat említhető, ahol jelentős befektetéseket eszközöltek a fejletlen területeken, részben egymással is összefüggésben: a bányászat–energetika és a közlekedés–szállítás.

1976 októberétől, a „négyek bandájának” bukásától a vezetésben mind inkább előtérbe kerültek az ún. „pragmatikus” vonal képviselői, akik egyre fokozottabban tudták érvényre juttatni egy újfajta gazdaságfejlesztési stratégiával és gazdaságirányítással kapcsolatos elképzeléseiket. 1978 decemberétől kezdve sorra születtek a határozatok, többek között a tulcentralizált gazdasági szerkezet reformjáról, a mezőgazdaság fejlesztéséről, a pártdemokrácia erősítéséről stb. Mindezek új fejezetet nyitottak Kína gazdasági életében.

IV. A gazdasági reform hatása a regionális fejlettségi különbségekre

Az 1978 óta kibontakozó gazdasági reform területfejlesztési politikáját tekintve érdekes kettősség figyelhető meg. Egészében véve minden eddigit meghaladó mértékben fejlesztették az elmaradott területeket, ennek ellenére a relatív fejlettségi különbségek inkább nőttek, mintsem csökkentek.

Ennek bizonyítékául vizsgáljuk meg az 1981–1985 közötti hatodik ötéves terv beruházási politikáját. A terv 230 milliárd jüan (1984-es árfolyamon kb. 120 milliárd dollár) értékű beruházást irányzott elő és 890 fő investíciós programot jelölt ki, melyek közül 120-at minősítettek kiemelt beruházásnak. Figyelmet érdemel, hogy ezek 60%-a az energetika és a szállítás területére összpontosult, és közülük 10 beruházás értéke az 1 milliárd jüant is meghaladta¹⁴⁾.

A kiemelt beruházásoknak azonban csak egy töredéke jutott a fejletlenebb körzetekre, és köztük modern feldolgozóipari ágazatok egyáltalán nem szerepeltek. Ninghszia, Kanszu és Tibet területén egyetlen kiemelt beruházás sem indult meg, Hszincsiangban csupán egy műtrágyagyár, Csinghajban a Sárga-folyó Lungjang-szorosában (Longyangxia) egy 1280 MW teljesítményű vízerőmű, Belső-Mongóliában a külszíni fejtéses Huolinho (Huolinhe) szénbánya és egy hőerőmű, Jünnanban pedig egy szintetikus detergenset előállító üzem minősült annak¹⁵⁾. Bár ezek megépülte kétségkívül jelentős fejlesztést jelent, az arányok mégis sokatmondók. Megjegyzendő, hogy kiemelt fontosságot kapott az út- és vasúthálózat fejlesztése is, bár e téren olyan hatalmas a térség lemaradása, hogy annak felszámolására a teljes beruházási összeg sem lett volna elegendő.

A beruházások aránytalan megoszlásának fő oka abban keresendő, hogy a tervek a gazdaságosság követelményét helyezték előtérbe, és a korlátozott mennyiségű beruházási eszközök valóban hatékony felhasználása csak a már relatíve fejlettebb területeken volt biztosítható. Nyugaton viszont a modern feldolgozóipari ágazatok rentábilis telepítéséhez előbb meg kell teremteni az energetikai és infrastrukturális felté-

teleket. Sőt az ipartelepítés lehetőségeit az is csökkenti, hogy a nyugaton megtermelt energia nagy részét távvezetéken a keleti energiahányos területekre szállítják¹⁶⁾.

A beruházások egyoldalú területi megoszlásában egy másik tényező is szerepet játszott. A reform egyik lényeges vonása az volt, hogy az alkotmány módosításával lehetővé tette a sorompók felnyitását a külföldi tőke előtt¹⁷⁾. A befektetések értéke 1979—1985 között 5,36 milliárd dollárra rúgott, és további 9,34 milliárd dollár beruházásáról, valamint 1897 vegyesvállalat és 109 teljesen külföldi tulajdonú vállalat létrehozásáról született megállapodás¹⁸⁾. A tőkebefektetés 80%-a Hongkongból, 8%-a az Egyesült Államokból, 6%-a Japánból származott¹⁹⁾. A tőkebeáramlás serkentésére először létrehoztak négy ún. különleges övezetet, majd további olyan városokat, illetve övezeteket jelöltek ki, ahol a kivetett nyereségadó az országosan meghatározott 30% helyett csak 15%-ot tett ki, és más gazdasági szabályozókkal is messzemenően megkönnyítették a szabad tőkeáramlást. A beruházások földrajzi elhelyezkedését azonban alapvetően meghatározta az a tény, hogy ezek a kijelölt városok és övezetek kivétel nélkül mind a tengerparton helyezkednek el, sőt a távlati tervek itt egy összefüggő „különleges fejlesztési sáv” kialakítását is szorgalmazzák²⁰⁾. Így érthető, hogy a tőkebefektetések szinte kizárólag a parti övezetben koncentráálódtak, nem segítve ezzel elő a regionális fejlettségi különbségek csökkenését.

Kétségtelen, hogy a különleges övezetek megnyitása — a reform más, itt nem részletezendő hatásaival együtt — dinamikus gazdasági fejlődést indított meg, amelynek azonban voltak árnyoldalai is. Például a beruházások terén az összeszerelő ágazatok és a szolgáltatások jóval felülmúlták a fejlett technológiát igénylő ágazatok fejlesztését²¹⁾, ²²⁾. A túlhevült konjunktúrát 1986-ban érzékelhetően lefékeztek²³⁾. Mindez a gazdaságirányítási módszerek bizonyos finomítását tette szükségessé. Ennek egyik fő eleme a kivihető profitráta arányának a beruházás jellegétől függő megállapítása (pl. a korábbi kedvezményes 15%-os adókulcs csak akkor érvényesíthető, ha a beruházás fejlett technológiát honosít meg²⁴⁾). Az új adórendszer serkenti a gépipar, kohászat, vegyipar, építőanyag-ipar stb. területén a fejlesztéseket, így hosszú távon hozzájárulhat ahhoz, hogy a külföldi cégek a különleges övezetektől távolabb is komolyabb beruházásokat eszközöljenek és ezáltal csökkentsék a fejlődés területi aránytalanságait.

A fejlődés eltérő lehetőségei Kínán belül is feszültséget teremtettek. Egy a „nyugat” problémáival foglalkozó lancsoui konferencián 1985 augusztusában el is hangzott, hogy az állam a parti területek fejlesztésének preferálásával szinte mesterségesen növelte a szakadékot kelet és nyugat között²⁵⁾. Ezen a konferencián éles vita bontakozott ki a fejlesztés lehetőségeiről. Mivel a körülmények nem érettek jelentős méretű külföldi tőke bevonására e területeken, ezért főleg belső (értsd: keleti országrészből származó) befektetőknek kellene beruházásokat eszközölniük. Az is elhangzott, hogy káros és felesleges az ipari növekedés hajszolása, számos területen sokkal fontosabb lenne a földművelés, állattenyésztés és erdőgazdálkodás erősítése, már csak a helyi népesség megélhetése szempontjából is. Elő kell segíteni a már meglévő helyi gyárak kooperációs kapcsolatait nagyobb üzemekkel, fejleszteni kell a technológiai tanácsadást, gyorsítani kell a mérnökök és technikusok kiképzését, erőteljesebben be kell vonni a helyi nemzetiségeket a gazdasági tervékenységekbe. Szó esett a környezet védelméről is: meg kell állítani az ökológiai károsodást, helyre kell állítani a természet

egyensúlyát, főleg a túlzott méretű gabonatermesztés fölszámolásával. Kelet lássa el nyugatot gabonával, az pedig cserébe szállítson húst és nyersanyagokat²⁶⁾.

A központi kormányt ért nem is burkolt bírálatok hatására bejelentették, hogy a nyugati területek fejlesztésére 12 milliárd jüan rendkívüli támogatást nyújtának, melynek 40%-át a mezőgazdaság fejlesztésére, 9,4%-át a szállítási körülmények javítására, 10%-át pedig a falvak energia-ellátására fogják fordítani²⁷⁾.

E konferencia állásfoglalásait jól kiegészíti egy ninghsziai küldöttnek a Hatodik Országos Népi Gyűlés harmadik ülészakán elhangzott beszéde. Ma Csing-nien (Ma Qingnian) hangsúlyozta, hogy Ninghszia saját erejéből nem képes gyorsan fejlődni; központi költségvetési támogatásra van szüksége főleg adókedvezmények, az erőforrások feltárása és az oktatásügy területén. A fejlesztésnek két további lehetőségét is látja. Egyrészt a fejlett parti városokkal és azok vállalataival kialakított kooperáció segíthet, amelynek során Ninghszia nyersanyagokkal és helyi „specialitásokkal” látja el partnereit, cserébe azok alacsony kamatú vagy kamatmentes hitelt nyújtanak az elöregedett üzemek felújításához és újak építéséhez, továbbá segítenek szakemberek kiképzésében. Másrészt Ninghszia (mint mohamedánok lakta terület) kapcsolatba lépett más mohamedán országokkal, létrehozott két nemzetközi „iszlám” együttműködési szervezetet, tőkebefektetések és a technológiai fejlesztés elősegítése céljából.²⁸⁾

Más térségek vezetői egymással fogtak össze kis „közös piacok” létrehozása céljából. Így pl. négy délnyugati tartomány (Szecsuan, Jünnan, Kujcsou, Kuanghszi) koordinálja beruházási terveit és anyagi erőit a térség gazdag nyersanyagkincseinek, energiaforrásainak kiaknázására és infrastruktúrájának fejlesztésére.²⁹⁾ Hasonló együttműködés alakult ki Liaoning, Csilin, Hejlungcsiang és Belső-Mongólia között is.³⁰⁾

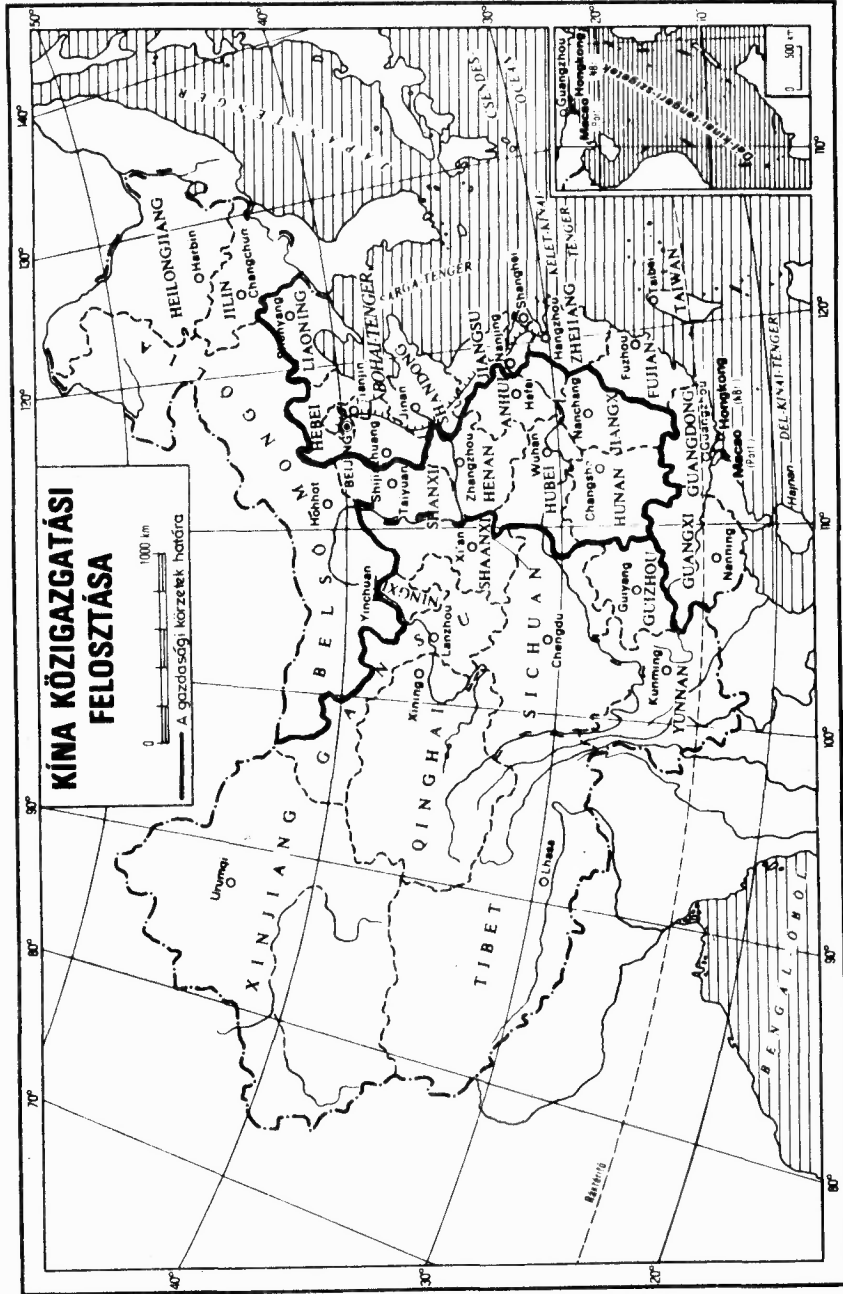
E vázlatos áttekintést összefoglalva tehát megállapítható, hogy Kína természeti tényezők által meghatározott és a történelmi fejlődés során kialakult regionális gazdasági fejlettségi különbségei az elmúlt évtizedben sem változtak lényegesen, sőt a problémák inkább kiéleződtek, vitákhoz vezettek. Az új hetedik ötéves terv (1986–1990) főleg e viták eredményeként külön fejezetet szentel a területfejlesztési politikának. Mielőtt azonban ennek elemeit áttekintenénk, vizsgáljuk meg konkrétan néhány statisztikai adatsor segítségével a meglévő fejlettségi különbségeket.

V. A regionális gazdasági fejlettségi különbségek mutatói

A továbbiakban megkíséreljük néhány példán keresztül érzékeltetni a meglévő különbségeket, hivatalos kínai statisztikai adatok alapján. A 29 nagy közigazgatási egység részletes összehasonlító vizsgálata helyett azonban célszerűnek látszik bizonyos összevont típusú területek elemzése. Mivel a hatodik ötéves terv előkészítése során a gazdasági tervezés céljaira ki is alakítottak három ilyen nagy gazdasági körzetet³¹⁾ (3. táblázat), logikusnak tűnik az egyes tényezőket e három körzetre lebontva vizsgálni.

(Megjegyezzük, hogy e beosztás vitatható elemeket is tartalmaz, pl. Belső-Mongóliát gazdasági fejlettségi szintje alapján inkább „Nyugathoz”, Szecsuant viszont (és talán Kuanghszit is) inkább „Középhez” kellene sorolni. Emiatt például a „Nyu-

3. táblázat. A három gazdasági körzethez tartozó tartományok és autonóm területek (utóbbiak neve rövidíttve) (vö. 1. ábra)

Kelet-Kína	Közép-Kína	Nyugat-Kína
Peking (Beijing)	Belső-Mongólia (Nei Monggol)	Szecsuan (Sichuan)
Tiencsin (Tianjin)	Sanhszi (Shanxi)	Kujcsou (Guizhou)
Hopej (Hebei)	Csilin (Jilin)	Jünnan (Yunnan)
Liaoning	Hejlungcsiang (Heilongjiang)	Tibet (Xizang)
Sanghaj (Shanghai)	Anhuj	Senhszi (Shaanxi)
Csiangszu (Jiangsu)	Csianghszi (Jiangxi)	Kanszu (Gansu)
Csőcsiang (Zhejiang)	Honan (Henan)	Csinghaj (Qinghai)
Fucsien (Fujian)	Hupej (Hubei)	Ninghszia (Ningxia)
Santung (Shandong)	Hunan	Hszincsiang (Xinjiang)
Kuangtung (Guangdong)		
Kuanghszi (Guangxi)		

gat'' statisztikai adatait a sűrűn lakott és néhány nagy ipari központtal rendelkező Szecsuan kissé feljavitja, ez mindenképp figyelembe veendő az átlagok összehasonlításánál.)

4. táblázat. A három fő gazdasági körzet területi és népességi adatai. Magyarázat: (1) Belső-Mongólia nélkül; (2) Szecsuan nélkül.

1. Népesség, foglalkoztatottság

	Terület		Lakosság 1984		Népsűrűség fő/km ²
	mó km ²	%	mó fő	%	
Kelet-Kína	1,3	13,5	425,4	41,3	327
Közép-Kína	2,9	30,0	367,7	35,7	127
(1)	1,7	17,9	347,9	33,8	205
Nyugat-Kína	5,4	56,5	238,0	23,0	43
(2)	4,8	50,1	136,3	13,2	28

Mint a 4. táblázatból látható, a különbségek igen jelentősek, sőt még szembe-tűnőbbek, ha — az előző megjegyzésben foglaltaknak megfelelően — Belső-Mongóliát és Szecsuant „kivesszük” a saját körzetéből. Az átlagok mellett azonban a szélsőségeket is vizsgálnunk kell. Nyugat-Kína egyes tartományjaiban a népsűrűség 10 fő/km² alatt van (Tibet 1,6; Csinghaj 6; Hszincsiang 8), sőt egyes „kisebb” tájakon (Tibeti-fennsík) az 1 fő/km²-t sem éri el. Ugyanakkor Kelet-Kínában a legnépesebb tartományokban a 600 fő/km²-t is meghaladja (Sanghaj 1944, Tiencsin 707, Csiangszu 602), itt még a leggyéribben lakott Kuanghszié is 165 fő/km².

A népesség szaporodásában viszont fordított előjelű különbség figyelhető meg. Míg a természetes szaporodás országos átlaga 14,55‰, addig Sanghajé 9,70‰, és hasonlóan az országos átlag alatt van több keleti tartományé, nyugaton viszont magasak az értékek (Hszincsiang 20,67‰, Tibet 21,13‰, Ninghszia 23,57‰). A születési és halálozási arány egyaránt Tibetben a legmagasabb (31,05‰, illetve 9,92‰), szemben az országos átlaggal (20,91‰, illetve 6,36‰)³². A népesedési ciklus adott szakaszában világszerte kb. ezek a különbségek figyelhetők meg a fejlett és fejletlen területek között.

Az aktív keresők száma 1984-ben mintegy 460 millió tét ki. A foglalkoztatottak 74%-a falun, 26%-a városban él. Az amúgyis túlnépesedett városok zöme is keleten terül el, ezért népességszámuk emelkedését adminisztratív eszközökkel korlátozzák. Erre szükség is van, mert a város és falu fejlettségi különbségei még igen jelentősek. A falusi kereső népességnek 86%-a a mezőgazdaságban tevékenykedik (ipar 9%, egyéb — ebbe itt beleértik az erdőgazdálkodást, halászatot, bányászatot és építőipart is — mindössze 5%). Ezt az arányt 2000-re 30 : 40 : 30-ra szeretnék változtatni. Ami a 26%-nyi városi keresőket illeti, ezek közel 60%-át az ipar foglalkoztatja. A tercier ágazatban foglalkoztatottak száma ma még csak a nagyvárosokban számottevő; nyugaton az egyik legsúlyosabb gond éppen a szolgáltatások iránti igények kielégítése³³, ³⁴).

2. Általános gazdasági mutatók

Az 5. táblázat néhány adatsora jól tükrözi a három körzet eltérő fejlettségét. Látható, hogy a keleti körzet egyedül nagyobb arányban járul hozzá az ipar és mezőgazdaság együttes termelési értékéhez, mint a másik két körzet együttvéve. Különösen szembetűnők ezek a különbségek az 1 főre vetített termelési értékek esetében. Kelet-Kína kiemelkedő szerepét az is jelzi, hogy noha – mint látni fogjuk – mezőgazdasága is fejlettebb a többi körzeténél, mégis az ipari termelés értéke több mint négyszeresen felülmúlja a mezőgazdaságét!

5. táblázat. A három körzet fő termelési és beruházási mutatói³⁵⁾

	1980		Teljes termelési érték ⁽¹⁾			1980– –1985 % (3)
	%	100 mó júan	%	megoszlása ip : mg ⁽²⁾	1 főre júan	
Kelet-Kína	55,4	6 927	56,9	81,8 : 18,2	1 611	73,7
Közép-Kína	29,8	3 520	28,9	69,8 : 30,2	948	64,3
Nyugat-Kína	14,8	1 721	14,2	65,9 : 34,1	718	61,4
Összesen		12 168			1 169	69,1
		Teljes beruházás ⁽⁴⁾		1985		Állótöke növekedése
		100 mó júan	%	100 mó júan		
Kelet-Kína		16,27	50,7	10,95		
Közép-Kína		9,97	31,0	7,18		
Nyugat-Kína		5,88	18,3	4,44		
Összesen		32,12		22,57		

Magyarázat:

- 1) csak az ipar és mezőgazdaság együttes értéke
- 2) ipari és mezőgazdasági termelési értékek aránya
- 3) növekedés az 1980–1985 közötti időszakban
- 4) csak állami vállalatoknál

A táblázat azonban ennél többet is elárul: messzemenően alátámasztja azt a megállapítást, hogy a különbségek az egyes körzetek közt csak növekedtek a gazdasági reform kibontakozásának időszakában, 1980–1985 között. Kelet-Kína részesedése a teljes termelési értékéből 1,5%-kal nőtt, míg Közép-Kínáé 0,9%-kal, Nyugat-Kínáé pedig 0,6%-kal csökkent. Ha pedig az abszolút növekedést nézzük, itt még nagyobb a keleti körzet növekedési rátája: 9,4%-kal meghaladja a középső és 12,3%-kal a nyugati körzetét! Hasonlóan nagyok a különbségek a beruházások terén is, ahol a keleti körzet aránya szintén meghaladja a másik két körzet együttes részesedését. Ez bizonyos extrapolációra is lehetőséget nyújt: várható, hogy a termelési értékekben megmutató aránytalanságok az elkövetkező években állandósulni, sőt növekedni fognak.

A fentieket még további adatokkal is alátámaszthatjuk. Például Kína több mint 200 000 állami vállalatának 47,6%-a a keleti körzetben található. Ha pedig a legnagyobb termelési értéket képviselő 4264 vállalatot tekintjük, azoknak 53,7%-a fejt ki tevékenységét Kelet-Kínában.³⁶⁾

Ezek után vizsgáljuk meg, milyen fejlettségi különbségek mutathatók ki a népgazdaság legfontosabb ágazataiban.

3. Ipar

Az ipar terén különösen jelentős fejlettségi különbségekről és azok okairól az előzőekben már sok szó esett. Lényegében 1949 előtt a belső területeken szinte alig történt ipartelepítés. 1952 és 1983 között 464,4 milliárd jüant fektettek be ipari beruházásokba³⁷⁾ a korábbiaknál decentralizáltabb fejlesztés jegyében. Ennek ellenére – mint azt a 6. táblázat néhány adata is példázza – az ipar termelési értékének túlnyomó többsége ma is keletről kerül ki, sőt a feldolgozóipari ágazatok terén a különbség még nagyobb. A területi arányokat vizsgálva azonban azt is figyelembe kell venni, hogy Kínában nagyon sok vállalat nyersanyag- és energiaellátási, valamint technológiai problémák miatt kapacitását csak részben tudja kihasználni^{38, 39)}. Ezért érdemes külön is elemezni néhány ágazat helyzetét.

a) A bányászat és energiaipar területi elhelyezkedése nyilvánvalóan a lelőhelyek földrajzi megoszlásának függvénye. Így nem véletlen, hogy ezekben az ágazatokban az ásványkincsekben gazdag nyugati és középső területek súlya egyre jelentősebbé válik. Mivel a bányászat a nyersanyagok általában magas szállítási költségei következtében fontos ipartelepítő tényezőt jelenthet, távlatilag elősegítheti az iparosítást. Jellemző példa erre a Csinghaj tartományban fekvő Cajdam-medence, ahol a gazdag só-, kőolaj- és színesfémkészletek a közeli vízerőművekkel párosulva egy nagy ipari bázis kialakulását segítették elő.⁴⁰⁾ Hasonló fejlődés más távoli területeken is várható.

Kína gazdag energiahordozókban, de az energiaszektorba fektetett óriási beruházások ellenére a kereslet egyre jobban meghaladja a kínálatot.⁴¹⁾ 1984 végén 85 000 MW-nyi erőművi kapacitás állt rendelkezésre. Ennek 68%-át a főleg a középső és keleti körzetekbe telepített hőerőművek adták⁴²⁾ (6. táblázat). Az északi területek gazdag szénvagyonára további hőerőművek is épülnek. Néhány korábbi, óriási infrastrukturális beruházást igénylő tervet, amelyek öt nagy, főleg külszíni fejtéses bánya megnyitását szorgalmazták északnyugaton, egy 1986. évi döntéssel határozatlan időre elhalasztottak. Inkább a legrégebben működő keleti és északkeleti bányák rekonstrukcióját helyezték előtérbe, pedig itt egyre drágább a termelés és a minőség is gyengébb. Ugyanakkor a rekonstrukció mellett szólnak a szénszállítás krónikussá vált gondjairól is.⁴³⁾

A víziergia-készletek 70%-a nyugaton és délnyugaton található. A vízierőmű-program grandiózus, hatalmas beruházásokat terveznek Csinghajban, Szecsuanban, Kujcsouban és Hupejben, de kérdéses, hogy ezekhez rendelkezésre fog-e állni elegendő tőke; újabban japán, kuwaiti és dán cégek bevonásáról is szó van.⁴⁴⁾ Különösen nagy vihart kavart a Jangce szorosai mentén kiépítendő 13 000 MW összkapacitású erőmű terve,⁴⁵⁾ gazdaságossági, környezetvédelmi és stratégiai (hónvédelmi) megfontolások miatt egyelőre bizonytalan, megvalósul-e a beruházás.

6. táblázat. A három gazdasági körzet ipari termelése

	Egyes iparcikkek termelése, 1984													
	Összes ipari termelés 1985		villamos energia		szén		acél		cement		televízió		kerékpár	
	100 millió jüan	%	md kWh	%	mó t	%	1000 t	%	1000 t	%	1000 db	%	1000 db	%
Kelet-Kína	5 664,44	61,2	185	49,0	197,2	25,0	24 830	56,4	62 978	51,2	7 599	75,7	22 911	80,1
Közép-Kína	2 456,69	26,5	127	33,7	444,8	56,3	13 430	30,5	38 510	31,3	1 367	13,6	4 577	16,0
Nyugat-Kína	1 134,21	12,3	65	17,3	147,4	18,7	5 783	13,1	21 528	17,5	1 070	10,7	1 124	3,9
Összesen	9 255,34		377		789,4		44 043		123 016		10 036		28 612	

Az olajkészletek megítélése is változik. Korábban Hszincsiang olajmezői jelentették az egyetlen komolyabb forrást, majd az északkeleti tácsingi (Daqing) feltárások révén Kína egyszerre „olajnagy hatalom” lett. A tengerpartok és selfek kutatásai nyomán ma már viszont úgy vélik, hogy a készletek 85%-a keleten található⁴⁶⁾ és a termelés súlypontja is kezd oda áttévődni.^{47, 48)} A helyzet azonban változhat, hiszen egyelőre csak az üledékes kőzetekből álló geológiai formációk 20%-át kutatták meg.⁴⁹⁾ A legújabb hírek szerint pl. a Tarim-medencében a közel-keletivel vetélkedő nagyságú olajkincs rejlik.⁵⁰⁾ Hasonló váratlan eredmények várhatók a földgázkutatás terén is⁵¹⁾; ma a kitermelés közel felét Szecsuan adja.

A hagyományos energiatermelő ágazatokat tekintve tehát összességében elmondható, hogy a gazdaságilag fejletlen területeken óriási potenciál áll rendelkezésre, és ezek fokozódó kiaknázása erős katalizáló hatást jelenthet az iparfejlesztésre. De valószínűleg ez inkább elméleti lehetőség, mert a keleti iparvidék súlyos energiaháánya miatt egyelőre a megtermelt energiát szinte teljes egészében oda kell szállítani.^{52, 53)} Emiatt az atomerőműveket is mind a keleti tengerpartra telepítették.⁵⁴⁾ Az atomenergiával kapcsolatos korábbi fejlesztési terveket egyébként erősen redukálták, jelenleg csak két új erőmű építéséről van szó, szintén a tengerparton, Kuangcsouban és Csöcsiangban.^{55, 56, 57)}

Komoly beruházást igényel még egy országos energiahálózat kialakítása is. Egyelőre a regionális hálózatok nincsenek összekapcsolva, és a vezetékek többsége is alacsony feszültségű.⁵⁸⁾ Természetesen a meglévő hálózat is túlnyomórészt keleten összpontosul. Mivel az elszórtan és nagy távolságra elhelyezkedő nyugati településeket egyelőre a hatalmas költségek miatt úgysem lehetne hálózati energiával ellátni, ott előtérbe kerülnek bizonyos helyi energiaforrások is (geotermikus, nap-, szél-, biogáz-erőművek).⁵⁹⁾ Különösen Tibet területén folynak ilyen fejlesztések.^{60, 61, 62)}

b) Az alapanyaggyártó ágazatok telepítését is meghatározza a nyersanyag vagy az energiaforrás közelsége, ezért az elmúlt közel negyven év beruházásai révén az üzemek földrajzi elhelyezkedése arányosabb lett. A keleti övezet vezető szerepe azonban nem szűnt meg, amint ezt két alapvető ágazat, az acél- és cementipar adatai mutatják (6. táblázat). Sőt, a cementiparban a legújabb nagy beruházások – Szucsou (Suzhou), Vuhszi (Wuxi), Peking – tovább növelték a keleti körzet súlyát.⁶³⁾ A vas- és acéliparban 1950–1984 között 70 milliárd jüant investáltak. Számos új kohászati központ alakult ki a középső és nyugati területeken, mint pl. Vuhan (Wuhan), Paotou (Baotou), Csungcsing (Chongqing), Tukou (Dokou) stb. Megfigyelhető azonban, hogy a legújabb beruházások ismét keleten koncentrálódnak. Néhány elavult üzem elkerülhetetlen rekonstrukciója mellett elkezdődött a paosani (Baoshan) kombinát építése,⁶⁴⁾ és a legújabb terv brit tőkével egy ningpoi (Ningbo) acélmű létrehozása.⁶⁵⁾ Ezek teljes elkészülte után a keleti körzet súlya még nagyobb lesz.

Hasonló tendenciák figyelhetők meg a petrokémiában is,^{66, 67)} bár ezt az olajbányászat már említett területi változása is indokolja. Más vegyipari termékek terén – műtrágya, szervesetlen alapanyagok – némileg arányosabb a fejlesztés, mivel ezek részben nyugati nyersanyag-lelőhelyek (Csinghaj, Hszincsiang, Jünnan) közelébe települnek.

c) A feldolgozóipari ágazatok terén figyelhető meg kétségtelenül a legnagyobb területi aránytalanság. Ez bizonyos fokig érthető is, hiszen a feldolgozóipar jelentős

tőke-, infrastruktúra- és szakemberigényét együtt jobbra csak a keleti partvidék tudta kielégíteni. Az ötvenes évektől kezdődő iparfejlesztés azért itt is eredményezett változásokat. Főleg a Jangce mentén, a Szecsuani-medencében és egyes nyugati és északi városokban — Lancsou (Lanzhou), Csengtu (Chengdu), Csungcing (Chongqing), Hszining (Xining), Urumcsi (Urumqi) — jelentős gépgyártó kapacitás alakult ki, elsősorban a szerszámgépek, bányagépek, mezőgazdasági és közlekedési gépek gyártása terén.⁶⁸⁾ Az üzemek közül azonban viszonylag kevés tekinthető korszerűnek. Fejlett technológiával rendelkező modern iparágak (elektro- és híradástechnika, finommechanika, optika stb.) telephelyei jobbra ma is csak a tengerparti sávban találhatók. Ez a technológiai fejlettségi különbség a különleges övezetek megnyitása óta csak fokozódott.

A könnyűipari ágazatok elhelyezkedése valamivel arányosabb. A textilipar területén pl. az északnyugati övezet súlya egyre jelentősebb.⁶⁹⁾ Hasonlóan decentralizáltak a mezőgazdasági termékeket feldolgozó iparágak, elsősorban az élelmiszeripar, bár a technológia színvonala igen változó. A papír- és kerámiaiparban viszont ismét csak számottevő a keleti körzet túlsúlya.⁷⁰⁾

A feldolgozóipar területi elhelyezkedését a piac is megszabja. Kínában az elmúlt években számos termék iránt hallatlan mértékben megnőtt a kereslet (pl. háztartási gépek, híradástechnikai eszközök, órák, optikai cikkek, kerékpárok stb.); nem véletlen tehát, hogy az ezeket előállító piacorientált iparágak fejlesztése a sűrűn lakott keleti partvidéken összpontosul.⁷¹⁾

4. Mezőgazdaság

7. táblázat. A három körzet fő mezőgazdasági mutatói.

	Teljes mezőgazdasági termelési érték		Mg. gépek teljesítménye		Műtrágya- felh. ⁽¹⁾		Hüster- melés
	1985	1980— —1985			1984		
	100 mó jüan	%	% (2)	LE	%	kg/ha	1000 t
Kelet-Kína	1 262,14	43,3	51,8	129 259	48,8	160,3	6 513
Közép-Kína	1 062,84	36,5	44,5	94 973	35,9	97,6	4 738
Nyugat-Kína	587,12	20,2	46,3	40 456	15,3	78,9	4 155
Összesen	2 912,10		49,8	264 688			15 406

Magyarázat: 1) Műtrágyafelhasználás (nem súlyozott átlag); 2) növekedés az 1980—1985 közötti időszakban.

A mezőgazdaság Kínában kiemelkedően fontos ágazat, hiszen még ma is a népesség közel 3/4-ét foglalkoztatja, és több mint 1 milliárd ember mindennapi kenyerét kell biztosítania. Mint a 7. táblázat bizonyítja, a fejlettségi különbségek e téren is jelentősek, bár ebben az eltérő természeti adottságoknak kiemelkedő szerepük van.⁷²⁾ A természeti tényezők okozta különbségeket csak fejlett agrotechnikai szín-

vonat tudná kiegyenlíteni, de Kína mezőgazdasága épp e téren van nagyon elmaradva.⁷³⁾ Az agrotechnika fejlesztése hatalmas tőkebefektetéseket igényelne, mezőgazdaságra azonban még a 80-as években is csak a teljes beruházási összeg átlag 2%-át fordították.⁷⁴⁾

Mindennek ellenére a reform időszakában a mezőgazdaság termelése látványosan növekedett. Ez egyértelműen az új érdekeltégi (ún. „felelősségi”) rendszer bevezetésének köszönhető, amelynek lényege, hogy a családok egy meghatározott mennyiségű termék leadása után a többlettel szabadon rendelkezhetnek, piacon is értékesíthetik. Az új rendszer számos parasztcsalád jelentős jövedelemnövekedését eredményezte; ezt gyakran mezőgazdasági kisgépek beszerzésére fordították, hogy tovább növelhessék termelési eredményeiket. Más családok kifejezetten egy-egy termék előállítására (pl. baromfityenésztésre) szakosodtak stb. A fejlődés a kedvezőbb adottságú területeken azonban érthetően nagyobb mértékű volt, mint ezt a 7. táblázat is jelzi (az adatok értékelésénél vegyük figyelembe, hogy a nyugati körzet eredményeit a jó mezőgazdasági adottságú Szecsuan erősen feljavitja).

A körzetek között jelentős különbség van az ágazatok szerkezetében is: keleten a földművelés, nyugaton az állattenyésztés szerepe jelentősebb.⁷⁵⁾ A földművelés kiterjesztését korábban nagyon erőltették északon és nyugaton. A szűzföldek feltörése azonban az alacsony agrotechnikai színvonal miatt igen gyenge termésátlagokat eredményezett és ökológiai károsodásokat is okozott. Ma ez a program jóval mérsékeltebb, nagyobb figyelmet szentelnek viszont a szántók védelmének. Az állandó homokverések, a sivatag terjeszkedése ellen őrjási erdősítési programba kezdtek északon és nyugaton, az ún. „Zöld Nagy Fal” építésébe. 1978 óta 267 millió jüant fordítottak rá és 5,95 millió ha-t fásítottak; 1990-ig ezt 6,51 millió ha-ral tervezik növelni.⁷⁶⁾ Hasonlóan gondot fordítanak a vízgazdálkodásra is: a Tarim-völgy, a Turfáni- és Hámí-medence példája bizonyítja, milyen jelentős termésmnövekedést eredményezhet az öntözés kiterjesztése.

Az állattenyésztés terén nagyok a színvonalkülönbségek. Általánosságban keleten inkább belterjes, nyugaton külterjes jellegű, ez a termelési értékben is megmutatik. A legkiemelkedőbb ágazat a sertésenyésztés, de az állomány eloszlása egyenetlen, 2/3-a a Jangcétól délre található.⁷⁷⁾ Ugyanakkor a juh- és kecskenyésztésben nyugaté a vezető szerep, míg a szarvasmarha-állomány északkeleten összpontosul, a tejipari termelés 28,7%-a pl. Hejlungcsiangból kerül ki.⁷⁸⁾

5. Közlekedés, szállítás, távközlés

Kína mind a vasúti, mind a közúthálózat terén messze elmarad a hasonló nagyságrendű országoktól pl. Braziliától, Indiától,⁷⁹⁾ ez gazdasági fejlődésének egyik súlyos akadálya. A hálózat fejlesztése és modernizálása azonban horribilis tökélet igényelne, és mivel ennek csak töredéke áll rendelkezésre, várható, hogy a szállítási feszültségek csak növekedni fognak.

A prioritást egyelőre a vasút élvezi. Míg 1876–1949 között csak 22 000 km vasút épült, addig 1949–1983 között 29 600 km,⁸⁰⁾ és már 1983 óta is újabb megépült szakaszokat adtak át (pl. a Tien-sanon át, illetve a Cajdam-medencébe vezető

vonalakat). Új vonalak építése mellett folyik a régiók felújítása, kétvágányúvá való átépítése és villamosítása is. A fejlesztések ellenére súlyos gondokkal küzd a vasút. A szállítási kapacitás messze elmarad a forgalom növekedésétől, csak az igények 50–70%-át képes kielégíteni.⁸¹⁾ Egyes csomópontokban rendszeres a torlódás, késés, emiatt pl. évente 1 millió jüan értékű romlandó áru megy tönkre. A vonalak egy része egyik irányban túlszűfolt, ellenkező irányban viszont kihasználatlan, az üresjáratok rengeteg energiát pazarolnak el.⁸²⁾

Ami a területi megoszlást illeti, a hálózat zöme keleten összpontosul, de Tibet kivételével ma már minden tartomány elérhető vasúton. A nagyobb hálózatsűrűség ellenére sem mondható, hogy a keleti körzet közlekedése fejlettebb. A túlterhelt vonalak zöme ugyanis teljes felújításra szorulna, és itt is szükség lenne új vonalak építésére, hogy az igényeknek eleget tudjon tenni.⁸³⁾

A közúthálózat még a vasútnál is elmaradottabb. A 900 000 km-nyi közút túlnyomó része korszerűtlen. Jellemző, hogy a közutak aránya a teljes áruszállításban mindössze 11%.⁸⁴⁾ A területi megoszlást illetően természetesen kelet úthálózata sokkal sűrűbb, minőségileg is jobb,⁸⁵⁾ de egészében nem lehet beszélni fejlettségi különbségekről, hiszen az egyes körzetek gazdasági szintjéhez képest relatíve mindenütt nagy az elmaradás.

A szállítási gondokat persze nem csupán a gyenge hálózat okozza, hanem szállítóeszközökben is nagy a hiány.⁸⁶⁾ Jellemző, hogy a külföldi tőkebefektetések egy része éppen a járműgyártásba áramlik,^{87, 88, 89)} hiszen e téren még hatalmas konjunktúra várható.

Megemlítendő, hogy a szállítás terén jelentős fejlesztés folyik a tengerparti kikötőkben és kisebb mértékben a folyami hajózásban is, ez azonban természeti okok miatt nyilvánvalóan csak keletre korlátozódik.

A távközlés terén is nagy Kína lemaradása. Jól példázza ezt a telefonhelyzet: 100 főre csak 0,5 állomás jut (Hongkongban ugyanannyi állomás van, mint egész Kínában együttvéve!) és ez a gyér hálózat is szinte kizárólag a keleti partvidékre korlátozódik. A 2000-ig szóló fejlesztési tervek alapján ezek a különbségek még nőni is fognak, mert a 80 milliárd jüanos program csak néhány partmenti és a Jangce alsó szakasza menti nagyváros fejlesztését írja elő.⁹⁰⁾

6. Oktatás, kultúra, egészségügy

8. táblázat. Az egyes gazdasági körzetek kulturális mutatói

	Kórházi ágy		Orvosok		Felsőfokú Intézmény		Hallgatók		Nyilvános könyvtár db	Múzeum db
	1000 db	1000 főre	1000 főre	1000 főre	db	%	1000 főre	%		
Kelet-Kína	881	2,07	548	1,29	437	48,5	684	49,0	810	250
Közép-Kína	810	2,20	483	1,31	288	31,9	450	32,2	800	270
Nyugat-Kína	475	2,00	310	1,31	177	19,6	262	18,8	604	68
Összesen	2166	2,09	1341	1,30	902		1396		2214	588

A fejlett és elmaradott körzetek különbsége oktatási téren számottevő. Mint az új oktatási reformot előkészítő vizsgálatokból kitűnik, a nyugati és északi területeken (sőt még a relatíve fejlettebb keleti körzetek vidéki településein is!) csak 95%-os a 6 osztályos alapiskola beiskolázási szintje, a 7–9 osztálynak megfelelő „alsó középiskolába” pedig csak a gyerekeknek 2/3-a jut el.⁹¹⁾ A távoli területeken az iskolák felszerelése szegényes, szakképzett tanárokból hiány van, bár ezt egyrészt a fejlett területek egyetemre és főiskolára küldött hallgatók számának növelésével, másrészt központi munkaerő-irányítással igyekeznek csökkenteni. Jellemző, hogy az új oktatási terv – amely az egységes 9 osztályos iskola bevezetését szorgalmazza – felmérve a realitásokat, területenként eltérő határidőket tűz ki a végrehajtásra. Eszerint a legnagyobb városokban és a tengerparton (kb. a lakosság 25%-a él itt) 1990-ig, a kisebb településeken, falvakban (50%) 1995-ig kell az egységes iskolát bevezetni, míg az ún. fejletlen területeken „az adottságoknak megfelelően”, kormánytámogatással, határidő nélkül kell a tervet végrehajtani.⁹²⁾

Még nagyobbak a különbségek az ún. „felső középiskolák” (10–12 osztály) és a felsőfokú oktatási intézmények terén. Ez utóbbiak többsége a keleti parti sávban összpontosul.⁹³⁾ (8. táblázat), pl. Sanghajban egyedül annyi egyetem és főiskola van, mint Kanszuban, Ninghsziában, Csinghajban és Tibetben együttvéve. A felsőfokú végzettségűek arányában is hasonlóak a különbségek. Az országos átlag (100 000 főre) 440, de míg Pekingben 3578, Liaoningban 732, addig Tibetben 283, Jünnanban 248⁹⁴⁾. Ez utóbbi mutató értékénél azt is figyelembe kell venni, hogy a felsőfokú végzettségűek egy része nem helyi születésű, hanem bevándorolt, vagy munkahelyére központilag irányított, ennek köszönhető pl. Csinghaj viszonylag magas (662) értéke.

Az égető szakemberhiányt (amely főleg a „kulturális forradalom” idején szétzüllesztett oktatás következménye) káderek átképzésével is igyekeznek csökkenteni. A reform során 2700 pártiskolát állítottak fel, ahol 1978 óta (1 hónaptól 3 évig terjedő tanfolyamokon) közel 4 millió embert készítettek fel az új feladatokra. Természetesen ezeknek az iskoláknak a zöme is keleten, főleg Peking, Tiencsin, Sanghaj, Liaoning és Csiangszu tartományokban összpontosul.⁹⁵⁾ A távoli körzetek oktatási gondjai tükröződnek vissza abban is, hogy bár a korábbi politikával szemben a központi kormány újabban igyekszik a gazdasági és politikai irányító szervekbe helyi nemzetiségi lakosokat is bevonni, ehhez egyelőre nem áll rendelkezésre elég szakképzett munkaerő.

A kultúra, a művelődés területén sem egyenlők a feltételek, bár itt már megfigyelhető némi kiegyenlítődé; az egészségügy pedig némely statisztikai mutatókban olyan kedvező képet mutat, mintha nem is lennének különbségek! (8. táblázat). Más mutatók azonban jelzik, hogy azért a helyzet nem ilyen jó. Pl. a csecsemőhalandóság országos aránya 34‰, de míg Pekingben ugyanez csak 11,61‰, addig Csinghaj két prefektúrájában 116,2, illetve 146‰.⁹⁶⁾ A távoli területeken sokkal rosszabb az egészségügyi intézmények felszereltsége is.

7. Életszínvonal

9. táblázat. Az egyes gazdasági körzetek életszínvonal-mutatói.^{97, 98)}

	1 főre jutó átl. jövedelem (júan) 1985			A városi lakosság adatai 1985					
	mg.-i dolgozók	ipari	város- lakók	kiadás		lakás	Fogy. cikkek		
				(1) júan/fő	(2)	(3) m ² /fő	1000 családra		
				(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
Kelet-Kína	463	1132	810	784	387	5,68	14	96	47
Közép-Kína	389	1026	655	636	333	6,93	4	89	56
Nyugat-Kína	322	1136	708	694	351	7,33	8	88	57
Összesen	398	1096	752	..	..	..	..	..	..

Magyarázat:

- 1) Összes megélhetési költség
- 2) Élelmiszerre fordított kiadások
- 3) Lakóterület
- 4) Hűtőgépek száma
- 5) TV-készülékek száma
- 6) Mosógépek száma

Megjegyzés: a jövedelem és kiadás adatai 1 évre vonatkoznak.

Az életszínvonal különbségeit nehéz értékelni, mert viszonylag kevés adat áll rendelkezésre, és ezek is főleg átlagértékek. Mint a 9. táblázatból látható, az átlagos évi jövedelmek között viszonylag jelentős különbségek vannak ágazati-területi szinten, és az átlagok a nagy egyéni szóródást (melyet a reform csak fokozott) nem is tükrözik. Látható, hogy általában a keleti körzet mutatói itt is a legjobbak; az ipari dolgozók jövedelmében mutatkozó kivétel a jelentős állami szubvenciókkal magyarázható, hiszen a távoli területekre szakemberek csak az átlagosnál magasabb jövedelem ígéréssel csábíthatók. Más adatok szerint Kínában 60 millió ember él a „szegénységi szint” alatt; közülük 27,3 millió fő jövedelme az évi 150 júant sem éri el. E legszegényebbek 65,8%-a a nemzetiégi területeken, a távoli északon és nyugaton él, főként Ninghsziát és Kanszut említik, mint tipikusan „szegények lakta” területeket, de Senhsziben és Kujcsouban is csak 250–300 júan az átlag.^{99, 100)} A városi lakosság jövedelemviszonyaiban, fogyasztási javakkal való ellátottságában viszont sokkal csekélyebbek a területi különbségek, mint ez a 9. táblázatból is látható.

Az életszínvonalat természetesen alapvetően a jövedelmek határozzák meg, de nem szabad figyelmen kívül hagyni az élet minőségét meghatározó egyéb tényezőket sem. Márpedig az infrastrukturális sokkal fejlettebb keleti körzetben ezek a tényezők (szolgáltatások, árukínálat, kommunális ellátottság, művelődési és szórakozási lehetőségek stb.) összehasonlíthatatlanul kedvezőbbek, mint a távoli ország-részekben.

VI. A hetedik öt éves terv területfejlesztési politikája

A hetedik öt éves terv területfejlesztési politikája lényegében a hatodik öt éves tervben lefektetett alapelveken nyugszik, mely szerint a belső területeken az energia-, nyersanyag- és alapanyagipart, valamint a közlekedés-szállítást kell fejleszteni, hogy a keleti tengerpart korszerű iparfejlesztéséhez a megfelelő bázis biztosítva legyen. Az új terv reálisan számol az egyes területek történelmileg kialakult eltérő fejlettségi szintjével és elsősorban a gazdasági hatékonyság szempontjait érvényesíti. Mindez jól láthatóan eltávolodást jelent az ötvenes-hatvanas évek koncepciójától — amikor deklarált cél volt az ipar közel egyenletes eloszlásának megteremtése — és lényegében egy gazdasági korszakváltásnak, az extenzív gazdálkodásról az intenzívre való átállásnak a megvalósítását célozza.

Az új terv számos cikkelye érint területfejlesztési kérdéseket, illetve utal az adott részben tárgyalt célkitűzések regionális vetületeire, különösen a 7. (mezőgazdaság), a 8–13. (ipar), a 14. (közlekedés és távközlés), a 23–26. (tudományos kutatás), 28–32. (oktatás) és a 35. (külkereskedelem) cikkelyekben. De túl ezen egy konkrét területfejlesztési koncepciót is tartalmaz, amelyet a korábbiakban említett három fő gazdasági körzetre dolgoztak ki (16–18. cikkely). Fő elemei az alábbiakban foglalhatók össze.

a) A keleti partvidéken elsősorban a hagyományos ágazatokat kell fejleszteni, valamint magas technológiájú, főleg fogyasztási cikkeket gyártó új iparágakat kell megteremteni. Fontos feladat a már meglévő ipari üzemek technológiai szintjének emelése, az energiaforrások kiaknázásának és a közlekedési hálózatnak gyors ütemű fejlesztése, valamint a tercier ágazatok súlyának növelése. Javítani kell az árukínálatot, a piacok ellátását és a feltételek javításával emelni kell a turizmus szintjét. Gondoskodni kell a külföldi tőkeberuházások eddigieknél célszerűbb felhasználásáról, hogy azok főleg a fejlett technológiát teremtő produktív ágazatokba áramoljanak. A terv név szerint is kiemel néhány nagyvárost, Sanghajt (Shanghai), Tiencsint (Tianjin), Senjangot (Shenyang) és Talient (Dalian), melyek fejlesztése — más régi ipari bázisokkal együtt — elsőrendűen fontos.

b) A középső körzetnek az energia és az ásványkincsek (szén, kőolaj, foszfát, színesfémek, építőanyagok) termelésében jelentősen előre kell lépnie. Főleg az energiát, nyersanyagot és félkésztermékeket előállító iparágakat kell fejleszteni. Fontos feladat egyes ilyen ágazatoknak a keleti övezetből a középsőbe való áttelepítése. A városokban és az iparosodottabb területeken elő kell segíteni magasfokú technológiát és szaktudást igénylő ágazatok megteremtését, továbbá a meglévő gépipari üzemek modernizálását és kapacitásuk bővítését. A mezőgazdaság és a hozzá kapcsoló ágazatok termelési feltételeit javítani, terméseredményeit jelentősen növelni kell. Folytatni kell az erdősítési programot. Törekedni kell a külföldi tőke bevonására, a más körzetekkel való gazdasági kapcsolatok erősítésére, melyek feltételeként a keleti és középső körzet közötti közlekedési hálózatot fejleszteni kell. A terv név szerint kiemeli a Jangce-menti iparvidékek fejlesztésének fontosságát, mivel ez a nyugati körzetre is erős élénkítő hatást gyakorolhat.

c) A nyugati körzetben három ágazat fejlesztését kell kiemelten kezelni. Az első a mezőgazdaság, ahol a földművelés terméseredményeinek növelése mellett fej-

leszteni kell a legelőterületeket és fokozni kell a terméketlen területek füvesítését, egyrészt az állattenyésztés eredményessége érdekében, másrészt – az erdősítés felgyorsításával együtt – ökológiai célból. A második a bányászat és az energiaipar, ahol fokozni kell az ásványkincsek geológiai megkutatását, az ismert készletek kiaknázását, továbbá hidro- és mérnökgeológiai adatokat kell gyűjteni nagyberuházások tervezéséhez. A harmadik a közlekedés, amelynek keretében új vasútvonalakat és főutakat kell építeni, meglévő vasutakat villamosítani, és a gyéren lakott területeken új légiutakat megnyitni. A terv a feldolgozóipar fejlesztését is előírja, „ahol a helyi lehetőségek engedik”; meg kell valósítani a már meglévő üzemek technológiai átalakítását, ehhez siettetni kell a katonai technológiának a civil iparba való áramlását, általában is ki kell használni a hadiipar magas fokú technológiáját és termelési kapacitását. Fontos feladat továbbá a helyi nemzetiségek kulturális és műveltségi szintjének emelése, helyi szakemberek képzése, és ehhez feltételként az oktatás fejlesztése. Ki kell szélesíteni a kooperációs kapcsolatokat a másik két körzettel és bővíteni kell a körzeten belüli cserekapcsolatokat is. A határ menti területeken gyorsítani kell a piacok fejlesztését, ki kell terjeszteni a külkereskedelmet és a kishatárforgalmat. Lényeges megemlíteni, hogy a terv kimondja: folytatni kell a nyugati területek számára a preferenciák nyújtását. A terv név szerint kiemeli, mint fejlesztendő területet, a Sárga-folyó középső és felső, valamint a Jangce felső szakaszát, a Szecsuan–Jünnan–Kujcsou határterületet és az Urumcsi (Urumqi)–Karamaj (Karamay) régiót.

A három fő körzet fejlesztési irányelveinek kijelölésén túl a terv külön foglalkozik egyes speciális területekkel – „régii forradalmi bázisok”, nemzetiségi területek, határkörzetek –, de jobbra csak az általánosság szintjén (19. cikkely). A gazdasági övezetekkel kapcsolatban leszögezi, hogy ezek kiterjesztését fel kell gyorsítani; külön kiemeli a sanghaji, az észak-keleti, a Sanhszi-központú „energetikai”, a Peking-tiensin–tangani és a délnyugati (Jünnan–Kujcsou–Szecsuan–Kuanghszi) övezeteket. Meg kell továbbá alakítani a „második” és „harmadik lépcsős” gazdasági körzetek hálózatát. Előbbieket alkotnák a tartományi fővárosok, egyes kijelölt kikötők és jó közlekedési kapcsolatokkal rendelkező városok, míg az utóbbiakról csak annyit jegyez meg, hogy azok közvetlenül a tartományi kormányok és központok irányítása alatt állnának (20. cikkely 2. szakasz). A területfejlesztést érinti a terv azon pontja is, mely a földrajzilag „rosszul” elhelyezett üzemekkel kapcsolatban az alábbi lehetőségeket sorolja fel: áttelepítés, más vállalatokkal egyesítve új termékek előállítására való átállítás, működésük felfüggesztése vagy megszüntetése (20. cikkely 3. szakasz). Ugyancsak a területfejlesztéssel kapcsolatos rövid, de fontos általános célkitűzéseket foglal össze a 22. cikkely, így pl. terveket kell kidolgozni a talaj védelmére, a földhasználatra, a folyószabályozásokra; elő kell segíteni Észak-Kína és a parti területek vízellátását; meg kell akadályozni az elsvatagosodást; fokozni kell az erdősítést; fejleszteni kell a földmérési és térképezési munkálatokat stb.

VII. Összegzés

A Kínai Népköztársaság gazdasági életének egyik jellemző vonása az egyes eltérő földrajzi adottságú és környezeti potenciálú területek nagyon különböző gaz-

dasági fejlettsége. Míg a népköztársaság kikiáltása után, az első öt éves tervek idején a gazdaság decentralizációjára és az egyenlőtlenségek felszámolására való törekvés volt jellemző, figyelmen kívül hagyva ennek rentabilitását és kevésbé mérlegelve gazdasági és ökológiai feltételeit, addig a reform beindulása óta a fejlesztéseket a gazdaságossági szempontok határozzák meg és így a relatív fejlettségi különbségek növekedése figyelhető meg. Bár paradoxonnak tűnik, mégis feltehető, hogy a jelenlegi gazdaságpolitika — az elmaradott területek kevésbé dinamikus, de a realitásokat jobban figyelembe vevő óvatos fejlesztése — hosszú távon a fejlettségi különbségek csökkenését fogja eredményezni.

Az új fejlesztési stratégia ugyanis először azokat az alapokat kívánja megteremteni, amelyekre — feltehetően majd csak az ezredforduló után — már lehet, sőt érdemes lesz magas technológiájú, nagy termelékenyséű feldolgozóipart telepíteni. Ezzel párhuzamosan az infrastruktúra megteremtése, az életkörülmények javítása és a kulturális színvonal emelése elősegítheti mind a társadalmi átrétegződést, mind a zsúfolt keleti partvidékről áttelepülők számának növekedését, ami összességében a munkaerő-kínálat mennyiségi és minőségi javulását fogja eredményezni. Mindez egyúttal jelentős fogyasztópiacot is fog teremteni, amelynek helyi ellátása — a drága szállítási költségeket elkerülendő — fogyasztási cikkek előállító iparágak megteremtését indokolhatja, a mezőgazdaság intenzív fejlesztését pedig egyenesen megköveteli. Feltehető az is, hogy — mint ezt a Földön más klasszikus gazdasági körzetek példája is mutatja — a jövő század első felére a keleti ipari üzemek jó része annyira elavul, hogy bezárásuk, leszerelésük elkerülhetetlen lesz és a halmozódó környezeti ártalmak is ki fogják kényszeríteni a gazdasági ágak területi elhelyezkedésének megváltoztatását. Mindezek alapján talán nem tűnik túl merésznek távlatilag a fejlettségi különbségek csökkenését feltételezni.

Ehhez persze a gazdasági reformot következetesen, vargabetűk nélkül végig kell vinni, meg kell teremteni a tőke és munkaerő szabad áramlásának feltételeit, egységes piacot kell kialakítani stb. Hogy ez meg fog-e valósulni, az ma még megválaszolatlan kérdés.

JEGYZETEK

1. Zhao Ziyang: Report on the Seventh Five Year Plan. (In: The Fourth Session... pp. 3—61.)
2. V.T.E.: Az imperialista hatalmak beruházásai Kínában. Földrajzi Értesítő 7.4. 1958. p. 480.
3. Uo.
4. Uo.
5. Uo.
6. Szombathelyi F. 1982.
7. Polonyi P. 1985. p. 27.
8. Uo. p. 16.
9. Beijing Review 28.48. 1985. p. 8.
10. Beijing Review 27.40.1984. p. 9.
11. Szombathelyi F. 1982.
12. Zhao Songqiao—Han Qing: Landwirtschaftliche Erschliessung am Nordrand des Tarim-Beckens. Geogr. Rundschau 33.3. 1981. pp. 113—118.
13. Horváth G.: Természetátalakító folyamatok a kínai Lősz-fennsíkon. In: Tanárképzés és Tudomány 1. ELTE, 1986. pp. 549—571.

14. Beijing Review 27.2. 1984. pp. 22–26.
15. Uo.
16. Beijing Review 28.20. 1985. p. 8.
17. Wei Yuming: Absorption of Direct Investment From Foreign Countries. (In: Open Policy... pp. 32–41.)
18. Heti Világgazdaság 7.49. 1985. p. 7.
19. Heti Világgazdaság 8.6. 1986. pp. 7–8.
20. Heti Világgazdaság 7.20. 1985. p. 7.
21. Heti Világgazdaság 7.39. 1985. pp. 11–13.
22. Zhao Ziyang id.m.
23. Heti Világgazdaság 8.35. 1986. pp. 15–16.
24. Heti Világgazdaság 7.20. 1985. p. 7.
25. Beijing Review 28.34. 1985. pp. 7–8.
26. Uo.
27. Uo.
28. Beijing Review 28.16. 1985. pp. 17–19.
29. Beijing Review 27.22. 1984. p. 11.
30. Beijing Review 28.43. 1985. p. 8.
31. Beijing Review 29.16. 1986. pp. 8–9.
32. Beijing Review 27.12. 1984. p. 29.
33. The China Business Review 12.2. 1985. pp. 40–44.
34. Beijing Review 29.41. 1986. pp. 31–32.
35. Beijing Review 29.49. 1986. pp. 21–26.
36. Uo.
37. Qi Wen 1985. p. 94.
38. Blahó A. 1986.
39. Louven, E. (9)
40. Beijing Review 27.44. 1984. pp. 22–29.
41. Blahó A. id.m.
42. The China Business Review 12.4. 1985. pp. 14–16.
43. The China Business Review 13.2. 1986. pp. 16–17.
44. The China Business Review 12.4. 1985. pp. 14–16.
45. Beijing Review 29.29. 1986. pp. 16–20. és 29.30. 1986. pp. 22–25.
46. Beijing Review 27.22. 1984. pp. 10–11.
47. Beijing Review 29.36. 1986. p. 30.
48. The China Business Review 12.1. 1985. pp. 14–18.
49. The China Business Review 12.1. 1985. pp. 19–21.
50. Beijing Review 29.1. 1986. pp. 40–41.
51. The China Business Review 12.1. 1985. pp. 26–29.
52. Beijing Review 27.12. 1984. p. 30.
53. Beijing Review 27.39. 1984. p. 7. és vö. 16. jegyzet
54. The China Business Review 13.4. 1986. pp. 23–27.
55. Beijing Review 28.45. 1985. p. 7.
56. The China Business Review 13.4. 1986. pp. 16–19.
57. Heti Világgazdaság 8.26. 1986. p. 9.
58. The China Business Review 12.4. 1985. pp. 14–16.
59. The China Business Review 12.4. 1985. pp. 32–35.
60. Beijing Review 27.45. 1985. pp. 8–9.
61. Beijing Review 28.34. 1985. pp. 15–23.
62. Beijing Review 28.38. 1985. pp. 19–25.
63. Beijing Review 27.39. 1984. p. 8.
64. Beijing Review 28.37. 1985. p. 30.
65. Heti Világgazdaság 8. 28. 1986. p. 7.
66. Scientific and Technological Co-operation. In: Open Policy... pp. 108–120.

67. Beijing Review 29.39. 1986. p. 30.
68. Szombathelyi F. id.m.
69. Oi Wen id.m. p. 105.
70. Szombathelyi F. id.m.
71. Klenner W.—Wiesegart G. 1984.
72. Polonyi P. id.m. pp. 3—7.
73. Szombathelyi F. id.m.
74. Polonyi P. id.m. p. 25.
75. Uo. p. 37.
76. Beijing Review 28.21. 1985. p. 9.
77. Polonyi P. id.m. p. 39.
78. Beijing Review 29.41. 86. p. 9.
79. The China Business Review 13.4. 1986. pp. 20—23.
80. Qu Wen id.m. p. 110.
81. Blahó A. id.m.
82. Louven, E. id.m.
83. Uo.
84. The China Business Review 13.4. 1986. pp. 20—23.
85. Beijing Review 27.42. 1984. p. 10.
86. Beijing Review 28.10. 1985. pp. 8—10.
87. Beijing Review 27.51. 1984. pp. 9—10.
88. Heti Világgazdaság 7.13. 1985. pp. 14—15.
89. Heti Világgazdaság 7.34. 1985. p. 8.
90. Beijing Review 27.47. 1984. pp. 7—8.
91. Heti Világgazdaság 7.25. 1985. p. 16.
92. Uo.
93. Beijing Review 29. 47. 1986. pp. 14—16.
94. Beijing Review 27.14. 1986. p. 23.
95. Beijing Review 27.1. 1984. p. 7.
96. Beijing Review 28.33. 1985. p. 9.
97. Beijing Review 29.49. 1986. pp. 21—24.
98. Beijing Review 29.50. 1986. pp. 21—23.
99. Beijing Review 29.43. 1986. p. 30.
100. Beijing Review 29.51. 1986. p. 26.

IRODALOM

- BLAHÓ A. 1986.: A Kínai Népköztársaság gazdasági fejlődése: 1978—1985. Kézirat. Budapest
- CHENG SIANGCHEN 1978: Népségnövekedés és városiasodás Kínában 1953 és 1970 között.
In: Karceva V.—Szegedi N. szerk.: Regionális gazdaságföldrajzi olvasókönyv III. Budapest.
- China. A Statistical Survey in 1986. Beijing, 1986.
- China Handbook Series: Geography. Beijing, 1983.
- China's Economic Structure Reform. (China Documents). Beijing, 1984.
- HARNÁDI A. 1985: A távol-keleti kihívás: Japán, a „négyek” és Kína a 80-as években. Budapest.
- HIDASÍ G. 1979: Gazdaság és politika a Kínai Népköztársaságban. Budapest.
- KLENNER, W.—WIESEGART, G. 1984: A kínai gazdaság (Tartalmi ismertetés.) Kézirat, KSH, Budapest.
- LOUVEN, E.: Infrastruktúra és regionális fejlődés Kínában: a telephely-politika és a szállításügy kérdései. China Aktuell 1983.2. (kézirat fordításban).
- MÉSZÁROS ZS. 1985: A Kínai Kommunista Párt Központi Bizottságának a gazdasági rendszer reformjára vonatkozó határozatáról. Kézirat. Budapest.
- Open Policy at Work. (China Today 10.) Beijing, 1985.
- POLONYI P. 1985: Kína (Mezőgazdasági világiárás.) MÉM, Budapest.

Statistical Yearbook of China 1985. Hongkong – Beijing 1985.

Statiztikai idősorok a Kínai Népköztársaságról. KSH, Budapest, 1986.

SZOMBATHELYI F. 1982: Kína gazdasági élete. Kézirat. Budapest.

The Fourth Session of the Sixth National People's Congress. (Chinese Documents.) Beijing, 1984.

GERGELY HORVÁTH:

REGIONAL ECONOMIC DISPARITIES IN THE DEVELOPMENT OF THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA

(Summary)

China's economy is full of distortions inherited from the past, the abolition of which needs a well-considered strategy. These special inequalities can be seen in the regional location of the production forces and in the economic development of certain autonomous territories and lands.

While after the proclamation of the people's republic in the period of the first five-year plans efforts to do away with the economy's decentralization and disparities were characteristic, being non-observant of its rentability, then, since the launching of the reform, development has been subject to profitability.

The 7th five-year plan (1986–1990) goes hand in hand with the spirit of the economic reform, so far the greatest attention is given to the policy of regional economic development.

The present economic policy, which takes into account the realities in developing backward areas, will result, in the long term, decreasing disparities in the development.

ХОРВАТ, ГЕРГЕЙ:

РАЗЛИЧИЯ В УРОВНЕ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ РЕГИОНОВ В КИТАЙСКОЙ НАРОДНОЙ РЕСПУБЛИКЕ

(Резюме)

Экономика Китая борется с многочисленными искажениями, унаследованными с прошлого, устранение которых требует чрезвычайно продуманной стратегии. Характеристические диспропорции наблюдаются и в территориальном распределении производительных сил, а также и в уровне экономического развития отдельных провинций и автономных территорий.

В то время как в период первых пятилетних планов после провозглашения народной республики ударение ставилось на децентрализацию экономики и на устранение различий, не считаясь с экономичностью этого, с начала же реформы уже развитие определяют аспекты экономичности.

Седьмой пятилетний план (1986—1990) родился уже полностью в духе экономической реформы. По нему большее чем когда-либо внимание уделяется региональной политике по развитию экономики.

Настоящая экономическая политика, по которой развитие отсталых территорий считает и с реальностью, в перспективе будет иметь результатом уменьшение различий в уровне развития.

Перевел: Тамаш Бауко